

УДК 321.1

Кулічкова А. О.

група 4271, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), kylichkova1996@gmail.com

Кравчук О. Ю.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний
університет кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв),
kraffchuk@email.ua

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У даній статті проаналізовано шлях становлення громадянського суспільства, його взаємодія з державою та перешкоди, які зустрічаються в процесі формування громадських організацій. Розглянуто найяскравіші прояви громадської активності, які є основою громадянського суспільства сьогодення. Надані пропозиції для підвищення рівня розвитку громадських організацій.

Ключові слова: громадянське суспільство, демократія, держава, громадські організації, волонтерський рух, добровольчі батальйони.

The way of becoming of civil society is analyzed in this article, his co-operating with the state and obstacles that meet in the process of forming of public organizations. The brightest displays of public activity, that are basis of public society of present time, are considered. The given suggestions are for the increase of level of development of public organizations.

Key words: civil society, democracy, state, NGOs, volunteer movement, volunteer battalions.

Постановка проблеми та її актуальність. На сьогоднішній час невід'ємною частиною становлення розвиненої демократичної держави та формування її нації є зародження суспільних інститутів, які утворюють громадянське суспільство. З часів проголошення України незалежною, вона намагається побудувати економічно ефективний, соціально захищений та політично стабільний лад, який заснований на принципах свободи, творчості та гуманізму, але цей процес досить повільний. Тому сьогодні державні структури ще не в змозі реагувати на всі запити суспільства і, як наслідок, важливого значення набувають громадські рухи. Всі ми знаємо, що чим більше громада буде тиснути на владу, тим швидше ми отримаємо якийсь результат, тобто країну з вільними людьми, які мають право змінювати щось в своїй країні. Але влада повинна розуміти, що треба спілкуватися з громадськістю, бути перед

нею відкритою і прозорою у реалізації публічної політики, доступ до інформації є одним з найважливіших моментів у встановленні в Україні демократичних принципів, а також головною умовою розвитку громадянського суспільства.

Проблеми, що стосуються становлення громадянського суспільства та його розвитку, стають все більш актуальними, адже в Україні з кожним роком з'являються нові сучасні форми та практики самоорганізації громадян. Тому тема становлення громадянського суспільства розглядається представниками різних наукових напрямків: філософами, соціологами, юристами, політологами та ін. Проте, незважаючи на це, існування новітніх підходів щодо розуміння громадянського суспільства, його ролі в процесі створення правової держави та оцінки стану розвитку є досить не вивченими.

Аналіз досліджень і публікацій. Як своєрідне світове явище, громадянське суспільство розглядається й аналізується, як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Про громадянське суспільство писали багато українських вчених XIX–XX ст., зокрема: С. Подолинський, М. Драгоманов, М. Грушевський, В. Винниченко та ін. За останній час було написано безліч важливих з цієї теми наукових робіт сучасними дослідниками, а саме: О. Зайчук, А. Єрмолаєв, В. Кравчук, А. Колодій, В. Кремень, В. Кузьменко, Г. Нестеренко, А. Олійник та ін. А також вчені, які більш детально обговорюють процеси становлення і взаємодії громадянського суспільства і демократичної країни: М. О. Баймуратов, В. Ю. Барков, Ю. М. Оборотов, М. П. Орзіх, В. Ф. Погорілко, Т. В. Розова, Ю. М. Тодика, О. Ф. Фризький та ін.

Метою статті є аналіз особливостей становлення громадянського суспільства в умовах сьогодення в Україні, визначення основних перешкод під час його формування та розвитку.

Завдання статті полягає у тому, щоб розкрити суть громадянського суспільства, а також роль держави в процесі взаємодії з громадянським суспільством.

Виклад основного матеріалу. В XXI ст. найважливішим феноменом сучасного суспільства у світі є громадянське суспільство, яке становить сукупність соціальних утворень, які об'єднані спільними інтересами, що реалізовані за межами діяльності держави. Громадянське суспільство дозволяє контролювати дії держави, в умовах демократичної системи облаштування суспільного життя. Громадянське суспільство формується в ході історичного розвитку суспільства, для того, щоб забезпечити баланс інтересів та потреб між різними соціальними класами, а також для їхньої реалізації. Основною характеристикою громадянського суспільства є плюралізм інтересів і пріоритетів, які виражають думку різних верств населення.

Важливо знати, що громадянське суспільство не існувало до появи держави або за її межами, водночас воно має до держави верховний суверенітет, який полягає в тому, що інтереси громадянського суспільства мають в країні пріоритет щодо державних інтересів, державно-правового режиму, форм держави та ін. Громадське суспільство може і повинно діяти незалежно від держави. Взаємодія громадянського суспільства та держави полягає у взаємопов'язаному впливі: держави на громадянське суспільство й громадянського суспільства на державу, де кожній із взаємодіючих сторін треба

розуміти особливості функціонування партнера. Виявлення та дотримання основних особливостей взаємодії організацій громадянського суспільства та органів публічної влади суттєво підвищує ефективність діалогу.

На думку Ф. М. Рудича, громадянське суспільство є основою будь-якої держави. Його становлення тісно пов'язане з формування соціальної, демократичної та правової системи держави. Він розглядає громадянське суспільство як сукупність громадян з високим рівнем соціальної, духовної, економічної та політичної культури, яке разом з державою створює розвинені правові відносини. Головною метою громадянського суспільства є забезпечення законних прав людини. Людина, яка є його членом, здобуває гарантоване право вільного вибору тих чи інших форм економічного та політичного буття, світогляду, а також можливості вільно висловлювати свої думки та погляди [2].

Г. П. Щедрова стверджує, що процес становлення громадянського суспільства цивілізує громадян, їх відносини між членами суспільства й саме суспільство, а також державу, відносини між нею, індивідом та суспільством. Вона вважає, що в Україні формування громадянського суспільства проявляється в усіх сферах людського життя. Становлення громадянського суспільства спостерігається у формуванні політичних партій, громадських організацій, груп інтересів, органів місцевого самоврядування тощо. Але вони ще не можуть зробити значних змін в країні, тому, що їм не вистачає досвіду [5].

На даний момент, в Україні спостерігається активний розвиток громадянського суспільства. Початком цього була акція протесту громадян проти фальсифікації виборів Президента України в 2004 р. на підтримку В. Ющенка, яка називалася «Помаранчева революція». Саме в цей час почало формуватися громадянське суспільство. Далі важливим етапом його формування стали протести громадян кінця 2013 – початку 2014 рр., що дістали назву «Євромайдан». Вони були викликані призупиненням процесу підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей протест включав в себе мітинги, демонстрації, студентські страйки, тому його можна назвати революцією, адже це втілення здатності людини творити політичні зміни.

Після початку війни на сході України з Російською Федерацією, громадські організації набрали нового обороту, окрім численних громадянських організацій за останні роки було створено більш як 30 добровольчих батальйонів та виник волонтерський рух на підтримку військових.

Метою добровольчих батальйонів є захист та охорона життя, прав та свобод людей, їх законних інтересів, забезпечення громадської безпеки та порядку, а також полягає у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності та їх організацій, організованих груп та злочинних організацій. На даний момент 32 добровольчих батальйону входять до структури Збройних Сил України та беруть участь в антитерористичній операції на сході нашої країни.

За останні роки також стрімко набрав поширення волонтерський рух. Закон України «Про волонтерську діяльність» [4] зазначає, що волонтерська

діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги (ст. 1).

Зараз волонтерський рух в Україні являється однією з найефективніших форм боротьби громадян із негативними явищами в країні. Він є джерелом порозуміння та взаємодопомоги громадян, а також джерелом набуття громадянської освіти, яка дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству [3].

Але при формуванні громадянських спільнот виникають деякі перешкоди, які заважають більшості людей залучитися до них. Адже, при становленні громадянського суспільства в Україні, головним завданням держави є надання прав і свобод її народові. Проаналізувавши ситуацію в країні, можна стверджувати, що права і свободи людей, незважаючи на їх ґрунтовне закріплення в Конституції України, поки ще не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави (Ст. 3 Конституції України). Також розвитку громадянського суспільства та його взаємодії з державою може заважати, на нашу думку, суспільно-політичні, комунікаційні та культурні деформації. Оскільки в політичній, соціальній та економічній галузі існує широкий тіньовий сегмент, який є не тільки у вигляді неофіційних даних, а у вигляді подвійних орієнтирів. Наприклад, незважаючи на те, що було задекларовано державну підтримку розвитку громадянського суспільства, політично-економічні еліти не мають бажання сприяти їх формуванню.

Більшість людей продовжують оперувати марними поняттями та керуватись застарілими життєвими принципами. Нові цінності політичної культури поширюються досить повільно та мають обмежений характер. Як наслідок, громадяни політично пасивності, тобто єдиною формою політичної активності є електоральні дії, які у більшості своїй зводяться до підтримки найбільш прийнятного та харизматичного кандидата, а не їх ідеології, політичного напрямку, громадської платформи.

Відомо, що більша частина громадянських організацій є фінансово залежними від інвесторів або бюджетної підтримки, а штучна політизація таких організацій перетворює їх на структури захисту певних інтересів. Багато років громадяни не довіряють політичним інститутам, тому що теперішні громадянські суспільства є філіалами, які підпорядковані різним політичним угрупованням. Зазвичай це громадські організації утворені під час виборчої політичної компанії, з метою підтримки якоїсь політичної сили.

Отже, труднощі під час розвитку громадянського суспільства мають досить фундаментальний характер. За даними соціопитування КМІСу, 70,8% населення не вважають себе активними громадянами України, більш того, вони не бачать в цьому потреби. Напевно, вони не розуміють, що від нашої активності, як ми відстоюємо свої права, залежить майбутнє країни та рівень нашого життя. Вихід із суспільно-політичної кризи можливий тільки за умов, коли пройдуть економічні, політичні, соціальні, культурні та інтелектуальні трансформації в усіх сферах життя українського народу. Важливо об'єднати зусилля держави та громадськості, щоб сформувати ефективну систему взаємовідносин в країні. Найважливішою умовою становлення громадянського суспільства в Україні є створення оновленої національної держави, яка

спирається на засади демократичної системи та етнокультурні підстави громадськості [1].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши процес формування громадянського суспільства, можна стверджувати, що він ще на початкових стадіях, але має великі перспективи в майбутньому. Щоб підвищити рівень розвитку треба подолати ряд проблем, які гальмують процеси формування громадянського суспільства.

Для цього потрібно:

- щоб громадянське суспільство було окремо від влади;
- на законному рівні визначити їх права та обов'язки;
- розробити стратегію розвитку громадянського суспільства;
- створити сприятливі умови для залучення молоді.

Список використаних джерел

1. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: монографія. Київ: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. 211 с.
2. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. Ф. Рудича. Київ: Парламентське видавництво, 2006. 412 с.
3. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2009. 304 с.
4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 42. Ст. 435.
5. Щедрова Г. П. Громадянське суспільство і соціальна демократична правова держава: становлення, функції, тенденції розвитку в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 1996. 35 с.